

PHỤ LỤC II:

MỘT SỐ NỘI DUNG CƠ BẢN

TRUYỀN THÔNG VỀ DỰ THẢO LUẬT BHXH (SỬA ĐỔI)

(Ban hành kèm theo Công văn số /BHXH-TT ngày tháng năm 2023 của BHXH Việt Nam)

So với Luật BHXH năm 2014 hiện hành, dự thảo Luật BHXH (sửa đổi) đã sửa đổi, bổ sung một số nội dung căn bản như: Mở rộng các nhóm đối tượng tham gia, bổ sung quyền thụ hưởng chính sách, quy định trợ cấp hưu trí xã hội và liên kết tầng hưu trí xã hội với tầng BHXH cơ bản; bổ sung quyền lợi trong thời gian nhận trợ cấp hàng tháng liên kết tầng được Ngân sách Nhà nước (NSNN) đóng BHYT; bổ sung quyền lợi hưởng chế độ thai sản cho BHXH tự nguyện do NSNN đảm bảo, người tham gia BHXH tự nguyện sẽ không phải đóng thêm so với hiện hành; giảm số năm đóng tối thiểu để hưởng lương hưu từ 20 năm xuống 15 năm nhằm tạo điều kiện cho người lao động có thời gian tham gia BHXH ngắn do tham gia muộn và không tham gia liên tục có cơ hội được hưởng lương hưu, được quỹ BHXH chăm sóc sức khỏe khi hết tuổi lao động. Sửa đổi quy định trợ cấp BHXH một lần theo hướng khuyến khích người lao động bảo lưu thời gian đóng để hưởng lương hưu thay vì nhận BHXH một lần hoặc sau tuổi nghỉ hưu có cơ hội được nhận trợ cấp hàng tháng (từ quỹ BHXH) nếu không tiếp tục nhận BHXH một lần.

Những nội dung sửa đổi bổ sung này được đồng đảo Nhân dân và người lao động hoan nghênh, đồng tình.

1. Bổ sung trợ cấp hưu trí xã hội để hình thành hệ thống BHXH đa tầng

Một trong những nội dung cải cách trong Nghị quyết số 28-NQ/TW đã xác định là xây dựng hệ thống BHXH đa tầng, bao gồm: (i) Trợ cấp hưu trí xã hội¹; (ii) BHXH cơ bản, bao gồm BHXH bắt buộc và BHXH tự nguyện; (iii) Bảo hiểm hưu trí bổ sung². Đồng thời tăng cường sự liên kết, hỗ trợ giữa các chính sách BHXH cũng như tính linh hoạt của các chính sách nhằm đạt được mục tiêu mở rộng diện bao phủ theo Nghị quyết số 28-NQ/TW: là đến năm 2030 có khoảng 60% số người sau độ tuổi nghỉ hưu được hưởng lương hưu, BHXH hằng tháng và trợ cấp hưu trí xã hội.

Trong khi, tính đến cuối năm 2022, Việt Nam có khoảng 14,4 triệu người sau độ tuổi nghỉ hưu (từ 55 tuổi trở lên đối với nữ; từ 60 tuổi trở lên đối với nam).

¹ NSNN cung cấp một khoản trợ cấp cho người cao tuổi không có lương hưu hoặc trợ cấp BHXH hằng tháng; có chính sách huy động các nguồn lực xã hội đóng thêm để các đối tượng này có mức hưởng cao hơn; điều chỉnh giảm dần độ tuổi hưởng trợ cấp hưu trí xã hội phù hợp với khả năng của ngân sách.

² là chế độ hưu trí tự nguyện theo nguyên tắc thị trường, tạo điều kiện cho người sử dụng lao động và người lao động có thêm sự lựa chọn tham gia đóng góp để được hưởng mức lương hưu cao hơn.

Tổng số người hưởng lương hưu, trợ cấp BHXH hằng tháng, trợ cấp hưu trí xã hội là hơn 5,1 triệu người, chiếm khoảng 35% tổng số người sau độ tuổi nghỉ hưu.

Dự thảo Luật BHXH (sửa đổi) đã bổ sung chương III về trợ cấp hưu trí xã hội, quy định:

- Công dân Việt Nam từ đủ 75 tuổi trở lên mà không có lương hưu, trợ cấp BHXH hằng tháng và trợ cấp xã hội hằng tháng khác thì sẽ được hưởng trợ cấp hưu trí xã hội do NSNN đảm bảo³. Mức trợ cấp hưu trí xã hội do Chính phủ quy định phù hợp với điều kiện phát triển kinh tế - xã hội và khả năng của NSNN từng thời kỳ; Nhà nước khuyến khích các địa phương tùy theo điều kiện kinh tế - xã hội, khả năng cân đối ngân sách, kết hợp huy động các nguồn lực xã hội hỗ trợ thêm. Dự thảo Luật cũng giao Chính phủ báo cáo Quốc hội quyết định điều chỉnh giảm dần độ tuổi hưởng trợ cấp hưu trí xã hội phù hợp với khả năng của NSNN từng thời kỳ⁴. Việc giảm độ tuổi hưởng trợ cấp hưu trí xã hội từ 80 tuổi xuống còn 75 tuổi sẽ giúp mở rộng thêm khoảng 800 nghìn người cao tuổi được hưởng trợ cấp hưu trí xã hội và BHYT.

- *Người lao động khi đến tuổi nghỉ hưu có thời gian đóng BHXH* (bao gồm cả bắt buộc và tự nguyện) mà chưa đủ điều kiện hưởng lương hưu (chưa đủ 15 năm đóng) và cũng chưa đủ tuổi hưởng trợ cấp hưu trí xã hội (chưa đủ 75 tuổi) thì được ***lựa chọn hưởng trợ cấp hằng tháng do quỹ BHXH chi trả*** cho thời gian trước khi đủ tuổi hưởng trợ cấp hưu trí xã hội tùy thuộc vào thời gian đóng, tiền lương, thu nhập tháng đóng BHXH của người lao động; đồng thời trong thời gian hưởng trợ cấp hằng tháng thì được NSNN đóng BHYT.

Ví dụ: Người lao động có thời gian đóng BHXH là 5 năm với mức tiền lương tháng đóng BHXH bắt buộc bình quân như hiện nay (5.800.000đ), nếu người lao động không hưởng BHXH một lần mà lựa chọn hưởng trợ cấp hằng tháng thì có thể được hưởng với mức thấp nhất bằng mức trợ cấp hưu trí xã hội ngay từ khi đủ tuổi nghỉ hưu thay vì phải chờ đến 75 tuổi.

2. Quy định giảm điều kiện về số năm đóng BHXH tối thiểu để được hưởng lương hưu hằng tháng từ 20 năm xuống 15 năm

Nghị quyết số 28-NQ/TW đã đặt ra nhiệm vụ cải cách với nội dung: “Sửa đổi điều kiện hưởng chế độ hưu trí theo hướng giảm dần số năm đóng BHXH tối thiểu để được hưởng chế độ hưu trí từ 20 năm xuống 15 năm, hướng tới còn 10 năm với mức hưởng được tính toán phù hợp nhằm tạo điều kiện cho người lao động cao tuổi, có số năm tham gia BHXH thấp được tiếp cận và thụ hưởng quyền lợi BHXH”.

Qua khảo sát thực tiễn, một trong những nguyên nhân được chỉ ra đối với việc nhiều người hưởng BHXH một lần là do số năm tích lũy hưởng lương hưu

³ Kế thừa và phát triển một phần quy định về trợ cấp xã hội hằng tháng đối với người cao tuổi đang được quy định tại Luật Người cao tuổi.

⁴ Để đảm bảo đồng bộ, thống nhất với chế độ, chính sách chung đối với người cao tuổi.

(20 năm) quá dài, làm giảm động lực tham gia, gấn bó lâu dài để hưởng lương hưu của người lao động.

Tại Điều 64 của dự thảo Luật BHXH (sửa đổi) quy định người lao động khi đủ tuổi nghỉ hưu mà có thời gian đóng BHXH từ đủ 15 năm trở lên được hưởng lương hưu hằng tháng. Quy định này nhằm tạo cơ hội cho những người tham gia muộn hoặc những người tham gia không liên tục dẫn đến khi đủ tuổi nghỉ hưu vẫn không tích lũy đủ 20 năm đóng BHXH cũng được hưởng lương hưu hằng tháng thay vì phải nhận BHXH một lần.

Với quy định nêu trên, lao động nam có 15 năm đóng BHXH thì tỷ lệ hưởng lương hưu là 33,75%, lao động nữ có 15 năm đóng BHXH thì tỷ lệ hưởng lương hưu là 45%. Mức lương hưu của những người này (tỷ lệ hưởng) có thể thấp hơn những người có thời gian đóng dài (20 năm như hiện nay). Tuy nhiên, với mức lương hưu hằng tháng ổn định, định kỳ được Nhà nước điều chỉnh mức hưởng và trong thời gian hưởng lương hưu được quỹ BHXH đóng BHYT thì sẽ góp phần đảm bảo tốt hơn cuộc sống của người lao động, sẽ có thêm nhiều người được đảm bảo lương hưu và được hưởng BHYT khi về già.

Có ý kiến cho rằng việc giảm điều kiện về thời gian đóng BHXH để hưởng lương hưu còn 15 năm sẽ khiến người lao động tính toán lựa chọn hưởng BHXH 1 lần, khi còn 15 năm nữa mới tiếp tục đóng BHXH để hưởng lương hưu. Thực tế cho thấy hầu hết người tham gia BHXH đều mong muốn đóng BHXH trong thời gian dài để được hưởng tỷ lệ lương hưu ở mức tối đa gắn với có mức lương hưu cao, ổn định tốt hơn các nhu cầu cuộc sống khi về già.

3. Về BHXH một lần

Nghị quyết số 28-NQ/TW đề ra định hướng: Có quy định phù hợp để giảm tình trạng hưởng BHXH một lần theo hướng tăng quyền lợi nếu bảo lưu thời gian tham gia BHXH để hưởng chế độ hưu trí, giảm quyền lợi nếu hưởng BHXH một lần.

Dự thảo Luật BHXH (sửa đổi) đã có nhiều quy định theo hướng gia tăng quyền lợi, tăng tính hấp dẫn, khuyến khích người lao động bảo lưu thời gian đóng để hưởng lương hưu thay vì nhận BHXH một lần như: (i) điều kiện hưởng lương hưu dễ dàng hơn (giảm từ 20 năm xuống 15 năm); (ii) hưởng trợ cấp hằng tháng và được NSNN đóng BHYT trong trường hợp có thời gian đóng BHXH không đủ điều kiện hưởng lương hưu và chưa đủ tuổi hưởng trợ cấp hưu trí xã hội; (iii) tăng mức trợ cấp 1 lần khi nghỉ hưu bằng 02 tháng lương bình quân đóng BHXH (hiện nay là 0,5 tháng) cho mỗi năm đóng BHXH sau độ tuổi nghỉ hưu cao hơn số năm tương ứng với tỷ lệ hưởng lương hưu 75%.

Về quy định hưởng BHXH một lần, dự thảo Luật đề xuất 02 phương án tại Điểm đ, Khoản 1, Điều 70, cụ thể như sau:

+ **Phương án 1:** Quy định việc hưởng BHXH một lần đối với nhóm người lao động đã tham gia BHXH trước khi Luật BHXH (sửa đổi) có hiệu lực, sau 12 tháng nghỉ việc và chưa đủ 20 năm đóng BHXH, có nhu cầu thì được nhận BHXH một lần. Đối với

nhóm người lao động bắt đầu tham gia BHXH từ khi Luật BHXH (sửa đổi) có hiệu lực trở đi (dự kiến 01/7/2025) không được nhận BHXH một lần theo điều kiện này.

Ưu điểm: Dần dần từng bước khắc phục được tình trạng hưởng BHXH một lần của thời gian qua theo tinh thần của Nghị quyết số 28-NQ/TW; tiến tới tiếp cận theo tiêu chuẩn, thông lệ quốc tế⁵, giúp người lao động được thụ hưởng tối đa các quyền lợi dài hạn khi họ đến tuổi nghỉ hưu, góp phần ổn định cuộc sống khi về già. Trong ngắn hạn, phương án này không giúp duy trì, gia tăng đối tượng tham gia BHXH so với phương án 2 nhưng trong dài hạn thì phương án này tối ưu hơn. Do quy định này không ảnh hưởng tới những người lao động đang tham gia BHXH nên sẽ dễ nhận được sự đồng thuận hơn của người lao động.

Nhược điểm: do chỉ hạn chế hưởng BHXH một lần đối với người lao động bắt đầu tham gia BHXH từ ngày Luật này có hiệu lực, cho nên hơn 17,5 triệu người lao động đang tham gia BHXH vẫn có quyền lựa chọn hưởng BHXH một lần. Do vậy, số người hưởng BHXH một lần không giảm nhiều, hoàn toàn phụ thuộc vào nhận thức và sự lựa chọn của bản thân người lao động, đặc biệt trong những năm đầu sau khi Luật mới có hiệu lực; đồng thời tạo sự so sánh giữa những người lao động tham gia trước và sau khi Luật này có hiệu lực trong việc hưởng BHXH một lần.

+ **Phương án 2:** "Sau 12 tháng không thuộc diện tham gia BHXH bắt buộc, không tham gia BHXH tự nguyện và có thời gian đóng BHXH chưa đủ 20 năm mà người lao động có yêu cầu thì được giải quyết một phần nhưng tối đa không quá 50% tổng thời gian đã đóng vào quỹ hưu trí và tử tuất. **Thời gian đóng BHXH còn lại được bảo lưu để người lao động tiếp tục tham gia và hưởng các chế độ BHXH**".

Ưu điểm:

Đảm bảo đúng tinh thần Nghị quyết số 28-NQ/TW. Hòa giải quyền lợi trước mắt của người lao động và chính sách an sinh xã hội lâu dài.

Mặc dù, số lượt người hưởng BHXH một lần có thể không giảm nhiều so với hiện hành nhưng khi người lao động hưởng BHXH một lần thì người lao động cũng không hoàn toàn ra khỏi hệ thống do vẫn bảo lưu một phần thời gian đóng còn lại (không ảnh hưởng tới số người tham gia);

Người lao động khi tiếp tục tham gia sẽ được cộng nối thời gian đóng để hưởng chế độ BHXH với quyền lợi hưởng cao hơn; có nhiều cơ hội hơn để đủ điều kiện hưởng lương hưu khi đến tuổi nghỉ hưu;

Đây là phương án vừa đáp ứng được nhu cầu nhận BHXH một lần của người lao động trong thời điểm hiện tại, song cũng đáp ứng được yêu cầu bảo đảm sự ổn định của hệ thống và quyền lợi của người lao động trong dài hạn.

⁵ Chỉ giải quyết hưởng BHXH một lần đối với trường hợp không đủ điều kiện/không có khả năng được hưởng lương hưu hằng tháng (như người đủ tuổi nghỉ hưu nhưng không đủ thời gian đóng để hưởng lương hưu; mắc bệnh hiểm nghèo; ra nước ngoài định cư).

Nhược điểm:

Chưa giải quyết triệt để việc rút BHXH một lần theo tiêu chuẩn và thông lệ quốc tế.

Người lao động đã giải quyết một phần thời gian đóng, chỉ còn bảo lưu lại được một phần thời gian đóng nên sẽ ảnh hưởng tới giảm mức hưởng sau này khi đủ điều kiện hưởng.

Người lao động không được giải quyết hưởng BHXH một lần trên toàn bộ thời gian đóng nên có cảm giác bị giảm quyền lợi trước mắt; đồng thời, có thể xuất hiện tình trạng gia tăng người lao động đề nghị hưởng BHXH một lần trước khi Luật có hiệu lực thi hành. Bên cạnh đó, theo phương án này thì tình trạng hưởng BHXH một lần khi còn trẻ (chưa đến tuổi nghỉ hưu) sẽ tiếp tục tiếp diễn trong tương lai.

Đây là vấn đề lớn, phức tạp, cần tiếp tục lấy ý kiến tham gia đối với 02 phương án nêu trên, đặc biệt là lấy ý kiến của người lao động, đối tượng chịu sự tác động. Trên thực tế, nhiều người lao động đến cơ quan BHXH làm thủ tục rút BHXH một lần nhưng được cán bộ tại bộ phận một cửa tuyên truyền, giải thích thì đã từ bỏ ý định và bảo lưu thời gian đóng để khi có việc làm sẽ tiếp tục tham gia hoặc tiếp tục tham gia BHXH tự nguyện. Dù lựa chọn phương án nào thì cũng đều dựa trên quan điểm xuyên suốt của Đảng và Nhà nước là nhằm đảm bảo tốt nhất quyền lợi lâu dài cho người lao động.

Một bộ phận người lao động cho rằng việc rút BHXH 1 lần là quyền của người lao động. Điều này không sai nhưng cũng không hoàn toàn đúng. Bởi lẽ trong tổng số tiền đóng vào quỹ BHXH hiện hành thì số tiền mà người sử dụng lao động đóng chiếm tới hơn 2/3 (14% vào quỹ hưu trí, tử tuất; 3% vào quỹ ốm đau, thai sản và 0,5% vào quỹ TNLĐ, BNN); có thể nói người sử dụng lao động đã thực hiện trách nhiệm xã hội đối với người lao động. Vì vậy, người lao động cũng cần có trách nhiệm lại đối với xã hội để tránh tình trạng như hiện nay là: Khi còn trẻ, còn khỏe còn đủ sức lao động để tạo thu nhập thì lại sử dụng hết phần tích lũy (thông qua đóng BHXH) để khi về già trắng tay lại trở thành gánh nặng cho con cháu và xã hội.

Có ý kiến cho rằng tiền đóng vào quỹ BHXH như đồng tiền “chết” nên cần rút ngay khi đủ điều kiện để đầu tư, sinh lời. Ý kiến này hoàn toàn không có cơ sở vì tiền đóng BHXH của người lao động luôn được bảo toàn giá trị, khi người lao động hưởng lương hưu số tiền đóng hàng năm của người lao động được điều chỉnh tăng theo chỉ số giá tiêu dùng (trượt giá) tương ứng với năm đóng BHXH, sau khi người lao động có lương hưu thì định kỳ còn được Nhà nước điều chỉnh tăng lương hưu (trong 2 năm vừa qua Nhà nước đã điều chỉnh tăng 7,4% từ tháng 01/2022 và điều chỉnh tăng tiếp 12,5% từ tháng 7/2023).

Thời gian này trên các trang mạng xã hội lan truyền thông tin việc không cho rút BHXH 1 lần là sợ vỡ quỹ. Cần khẳng định rằng đây là những thông tin không chính xác. Bởi lẽ:

- Theo quy định tại Khoản 2 Điều 6 Luật BHXH hiện hành về chính sách của Nhà nước đối với BHXH thì Nhà nước bảo hộ quỹ BHXH. Quy định này được giữ nguyên tại dự thảo Luật BHXH (sửa đổi). Nguyên tắc chủ đạo đầu tư Quỹ BHXH được nhấn mạnh trong Nghị quyết số 28-NQ-TW theo nguyên tắc an toàn, bền vững và hiệu quả. Trên cơ sở này, thời gian qua quỹ BHXH đã được đầu tư một cách an toàn, với số kết dư các quỹ BHXH hiện nay đặc biệt bền vững trong dài hạn.

Xét về góc độ tài chính quỹ thì việc người lao động rút BHXH 1 lần là có lợi cho quỹ. Vì vậy, các giải pháp hạn chế hưởng BHXH 1 lần theo dự thảo luật BHXH (sửa đổi) hoàn toàn nhằm đảm bảo an sinh bền vững cho người lao động khi hết tuổi lao động.

4. Bổ sung chế độ thai sản vào chính sách BHXH tự nguyện

Nghị quyết số 28-NQ/TW có nội dung: BHXH tự nguyện với các chế độ hưu trí, tử tuất hiện nay, *từng bước mở rộng sang các chế độ khác*.

Khảo sát, tổng kết thi hành Luật BHXH năm 2014 cho thấy, có nhiều nguyên nhân dẫn đến số người tham gia BHXH tự nguyện còn thấp, trong đó có nguyên nhân chủ yếu là do chính sách BHXH còn thiếu hấp dẫn, người lao động chưa được hưởng các quyền lợi ngắn hạn, trong khi mức hỗ trợ người dân tham gia BHXH tự nguyện còn rất thấp. Trong khi thời gian qua, Nhà nước đã có chính sách hỗ trợ cho phụ nữ là người dân tộc thiểu số thuộc hộ nghèo, cư trú tại các đơn vị hành chính thuộc vùng khó khăn khi sinh con đúng chính sách dân số⁶.

Dự thảo Luật BHXH quy định người lao động tham gia BHXH tự nguyện (bao gồm cả lao động nữ và lao động nam) khi sinh con nếu đáp ứng đủ điều kiện (đóng BHXH từ đủ 06 tháng trở lên trong thời gian 12 tháng trước khi sinh con) thì được hưởng trợ cấp bằng 2.000.000 đồng cho một con (bằng mức mà NSNN đang hỗ trợ cho phụ nữ thuộc hộ nghèo là người dân tộc thiểu số khi sinh con đúng chính sách dân số). Chính phủ quyết định điều chỉnh mức trợ cấp thai sản phù hợp với điều kiện phát triển kinh tế - xã hội và khả năng của NSNN từng thời kỳ. Chế độ trợ cấp thai sản của BHXH tự nguyện do NSNN đảm bảo nhằm tăng tính hấp dẫn của chính sách (đặc biệt đối với lao động trẻ), gia tăng quyền lợi cho người tham gia trong khi người tham gia sẽ không phải đóng thêm so với hiện hành./.

⁶ Nghị định số 39/2015/NĐ-CP ngày 27/4/2015 của Chính phủ quy định chính sách hỗ trợ cho phụ nữ thuộc hộ nghèo là người dân tộc thiểu số khi sinh con đúng chính sách dân số.